

تقديم به:

همسر و مادرم و فرزندانم سوشیانت و زروان

اقتصاد کلان

زنان و رشد اقتصادی

بررسی رابطه تبعیض جنسیتی با رشد اقتصادی
در کشورهای فقیر

سپیده کاوه

انستیتوت
دنیای اقتصاد

پیش‌گفتار	۹
فصل اول	
مروری بر تئوری‌ها و ادبیات رشد اقتصادی	۱۱
۱-۱- مقدمه	۱۱
۲-۱- رشد اقتصادی و چرایی اهمیت آن	۱۳
۳-۱- شرح مختصری بر تاریخچه اصول رشد اقتصادی در مکاتب مختلف	۱۳
۴-۱- شرح مختصری بر الگوهای رشد	۲۳
۵-۱- خلاصه	۲۷
فصل دوم	
مروری بر تئوری‌های رابطه تبعیض جنسیتی و رشد اقتصادی	۲۹
۱-۲- مقدمه	۲۹
۲-۲- تبعیض جنسیتی	۲۹
۳-۲- رویکردهای مختلف نسبت به مسئله تبعیض جنسیتی	۳۴
۴-۲- تبعیض جنسیتی و رابطه آن با رشد اقتصادی	۳۸
۵-۲- بررسی روند زمانی تغییر در تبعیض همزمان با رشد درآمد سرانه	۵۴
۶-۲- تعریف تبعیض با توجه به مطلوبیت فردی	۵۴
۷-۲- موارد حدی کنونی تبعیض علیه زنان در جهان	۵۵
۸-۲- خلاصه	۵۷
فصل سوم	
بررسی مطالعات تجربی انجام شده	۵۹
۱-۳- مقدمه	۵۹
۲-۳- شرحی بر مطالعات انجام شده	۵۹
۳-۳- خلاصه	۹۵

فصل چهارم

بررسی رابطه بین رشد اقتصادی و تبعیض جنسیتی در کشورهای فقیر: تخمین مدل و تفسیر نتایج	۹۷
۴-۱- مقدمه	۹۷
۴-۲- تعریف شاخص‌های تبعیض جنسیتی	۹۷
۴-۳- معرفی مدل و متغیرها	۱۰۲
۴-۴- بررسی مانایی متغیرها	۱۰۵
۴-۵- روش شناسی مدل	۱۰۵
۴-۶- نتایج تجربی مدل	۱۰۶
۴-۷- نتیجه‌گیری و ارائه راهکارهای سیاستی	۱۱۰
۴-۸- خلاصه	۱۱۲
منابع و مآخذ	۱۱۳
پیوست ۱	۱۱۷
پیوست ۲	۱۱۹
پیوست ۳	۱۲۷
پیوست ۴	۱۳۱
پیوست ۵	۱۳۳

فصل اول

مروری بر تئوری‌ها و ادبیات رشد اقتصادی

۱-۱- مقدمه

در این فصل ابتدا ضمن ارائه تعریف رشد اقتصادی، به چرایی اهمیت آن پرداخته شده است. در ادامه ضمن بیان تاریخچه مختصری در مورد نظریه‌های رشد اقتصادی، چند نمونه منتخب از الگوهای معروف رشد، که دارای اثرات پایه‌ای در تکامل نظریه‌های رشد بودند، به اختصار توضیح داده می‌شود. از جمله: مدل رشد نئوکلاسیک (سولو) و مدل افق نامحدود یا مدل رمزی-کس-کوپمنز. سپس ضمن معرفی الگوهای رشد درون‌زا یا مدل‌های مبتنی بر انباشت دانش (یا تحقیق و توسعه)، مدل رشد درون‌زا با وجود سرمایه فیزیکی شرح داده خواهد شد. انواع مدل‌های چگونگی تخصیص منابع به تولید دانش و مدل مبتنی بر یادگیری حین انجام کار، جز مطالب مطروحه است. در انتهای این بخش، مدل آرو و مدل رومر بیان می‌شوند. در ادامه، پس از اشاره به مشکلات مدل‌های رشد پیشین، به شرح نسل جدید الگوهای رشد مبتنی بر سرمایه انسانی و زیرساخت‌های اجتماعی پرداخته شده و مدل رشد نئوکلاسیک با لحاظ سرمایه انسانی به‌عنوان یک نمونه از این مدل‌ها مطرح می‌شود.

۲-۱- رشد اقتصادی و چرایی اهمیت آن

لندز (۱۹۸۸) می‌گوید هدف نهایی تحقیق در مورد رشد اقتصادی، تعیین این مسئله است که آیا امکان افزایش رشد یا نزدیک‌تر کردن استاندارد زندگی مردم در کشورهای فقیر به استاندارد زندگی در کشورهای ثروتمند وجود دارد یا خیر؟ این مسئله قدیمی که چرا برخی کشورها بسیار ثروتمند و بعضی دیگر بسیار فقیر هستند، قرن‌هاست که فکر اقتصاددانان را به خود مشغول کرده است. رابرت لوکاس به منظور بیان اهمیت مباحث رشد می‌گوید: هنگامی که، فکر کردن درباره رشد اقتصادی^۲ را آغاز می‌کنیم، فکر کردن به چیز دیگری مشکل است. دستیابی به رشد اقتصادی و افزایش سطح زندگی و رفاه عمومی همواره، جزء اهدافی است که دولت‌های مختلف جهان به دنبال نیل به آن هستند و شناسایی عواملی که رسیدن به این اهداف را تسهیل می‌کند، در مطالعات اقتصادی نقش به‌سزایی دارد. به عبارت دیگر، می‌توان گفت در دهه‌های اخیر مسئله رشد اقتصادی یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که مورد توجه کشورها بوده است.

به نظر جونز (۱۹۷۵)^۳ یک سوال ساده و اساسی هرروزه اقتصاد که «نظریه رشد اقتصادی» نامیده می‌شود، این است که علت ثروتمند بودن و فقیر بودن کشورها چیست؟ تحلیل‌های اقتصاد کلان از زمان کینز تاکنون حول دو مسئله اصلی که هسته اصلی تحلیل‌ها را تشکیل می‌دهند، انجام شده است:

۱- نوسانات اقتصاد کلان (چرخه‌های تجاری)^۴

۲- رشد اقتصادی (حرکت بلندمدت اقتصاد)^۵

رحمانی (۱۳۸۹)^۶ می‌گوید به طور سنتی در تحلیل‌های اقتصاد کلان، بحث‌های رشد اقتصادی با این تصور انجام می‌شود که اقتصاد دچار نوسان و افت و خیز نمی‌شود و هدف، شناسایی حرکت بلندمدت اقتصاد و عوامل تعیین‌کننده آن است. وظیفه اصلی نظریه اقتصادی، توضیح ارتباط متقابل بین

رشد اقتصادی و متغیرهای دیگر همچون زیرساخت‌های اقتصادی^۱، خط‌مشی و سیاست‌های آموزشی، تحقیق و توسعه، تجارت آزاد، حجم سرمایه‌گذاری، رشد جمعیت، تبعیض جنسیتی^۲ در ابعاد استخدام، حقوق و درآمد، بهداشت و سلامت، ساختار مالیات و پس‌انداز و... است.

چارلز کیندلبرگر^۳ در کتاب خود تحت عنوان «توسعه اقتصادی» توضیحاتی در این زمینه داده است. از دیدگاه او، رشد اقتصادی به‌عنوان یک «پدیده ایستا» به معنای ازدیاد میزان تولید است و از این نظر، هرگاه تولیدات یک جامعه رشد کمی نشان دهد (در حالی که جمعیت ثابت باشد) اقتصاددانان معتقد هستند رشد اقتصادی حاصل شده؛ زیرا «تولید سرانه» افزایش یافته است. لیکن توسعه اقتصادی به‌عنوان یک «پدیده پویا»، فقط افزایش در میزان تولید نیست بلکه شامل تمام تغییرات فنی و بنیادی مانند پیشرفت فنی و تغییرات بنیادی که در میزان اشتغال از طریق رشد جمعیت و همچنین تغییرات سازمانی در چگونگی روش و نوع تولید و سرمایه‌گذاری در «صنایع زیربنایی»^۴ مانند آب، برق، تلفن، ارتباطات، بهداشت، فرهنگ و... می‌شود. گرچه رشد اقتصادی شرط لازم برای توسعه اقتصادی است، لیکن برای شکستن «دایره شوم فقر» در کشورهای عقب‌مانده، هر دو لازم و ملزوم یکدیگرند و باید توأمان وجود داشته باشند. (تفضلی، ۱۳۷۵)^۵

۳-۱- شرح مختصری بر تاریخچه اصول رشد اقتصادی در مکاتب مختلف

تاریخ نظریه‌های رشد، از زمان آدام اسمیت^۶ و الگوهای رشد کلاسیک^۷ در قرن بیستم و نیز الگوهای نئوکلاسیک^۸ دهه سوم قرن بیستم، تا الگوهای رشد نوین^۹ را که عملاً از نیمه دوم دهه هشتاد این قرن شروع شده و تاکنون ادامه دارد در بر می‌گیرد.

1- Economic Infrastructures
3- Charles Kindleberger
6- Adam Smith
8- Neo-classical Growth Models

2- Gender Discrimination (inequality)
4- Infrastructure Industries
۵- تاریخ عقاید اقتصادی- فریدون تفضلی
7- Classical Growth Model
9- Modern (=new) Growth Models

1- David Landes (1988) 2- Economic Growth 3- Hywel G, Jones (1975)
4- Business Cycles 5- Long-Run Trend

۶- اقتصاد کلان نوین- تیمور رحمانی